

Het schaamteniveau

Dr. M.F.J. Houben – luitenant-kolonel der Mariniers*

De term ‘ambitieniveau’ is voor Defensie sinds jaar en dag een ingeburgerd begrip. In die term ligt eigenlijk alles besloten: wat Nederland wil, hoe Nederland zijn plek en rol in Europa en de wereld ziet en hoe die rol wil spelen of vormgeven. Ons ambitieniveau zegt iets over ons zelfbeeld, ons wereldbeeld en waarom wij vinden dat (en hoe) Nederland ertoe doet. In meer concrete zin fungeert ambitieniveau als een belangrijke ambtelijke en strategische referentie. Op basis van een vastgesteld ambitieniveau kun je een voorstelling maken welke capaciteiten of instrumenten nodig zijn om die ambities te kunnen realiseren, hoe je die instrumenten wil inzetten en welke financiële beslaglegging daarmee gerechtvaardigd is. Heel algemeen kun je stellen dat ambitieniveau een indicator is wat externe veiligheid voor het Nederlandse politieke systeem waard is. Aan ambitieniveau hangt dus een prijskaartje dat wordt bepaald door de mensen en de middelen die noodzakelijk zijn om die ambities te realiseren.

Dit is een duidelijk model dat prima werkte voor de krijgsmacht: ‘politiek’ vertel ons uw ambitieniveau en ‘wij krijgsmacht’ zetten daar militaire opties tegenover. Op basis van politiek debat en militair advies kunnen dan de juiste keuzes worden gemaakt en die accenten worden geplaatst die het verschil maken. Zeker wanneer een ambitieniveau is ingebed in een heldere strategische visie heeft het een positieve, constructieve lading. Het zegt immers iets over politieke wil, iets willen bereiken, willen bijdragen, en er toe willen doen.

De waarde die aan Defensie binnen een politiek systeem wordt toegekend ligt echter niet vast, het is eerder een *floating value*. Dat lange tijd binnen de NAVO overeenstemming bestond dat lidstaten 2 procent van het BNP aan Defensie zouden (trachten te) spenderen, is een uitzondering die de regel bevestigt. Met het einde van de Koude Oorlog is het grote herijken begonnen, met iedere nieuwe regering moet de waarde van Defensie opnieuw worden vastgesteld. En dat is een lastige puzzel want de vergrijzende samenleving, fundamentele maatschappelijke veranderingen en opvattingen en de financiële crisis zetten de betaalbaarheid van de verzorgingsstaat onder druk, maar maken ook een brede herwaardering van publieke diensten noodzakelijk. In de diverse bezuinigingsronden sinds de jaren '90 werd steeds weer duidelijk dat de beschikbare middelen afnamen, maar dat het ambitieniveau niet of nauwelijks werd aangepast; ‘meer doen met minder’ werd het motto. In de huidige ronde is wel duidelijk dat de middelen zover naar beneden moeten worden bijgesteld dat het ambitieniveau noodzakelijkerwijs de neerwaartse trend moet volgen. Dit is eerder een *bottom-up* beweging dan andersom.

Mij becroop laatst de vreemde (“Tegenwichtige”) gedachte dat dat positieve ambitieniveau wel eens een negatieve pendant zou kunnen hebben. Die tegenhanger zou ik het ‘schaamteniveau’ willen noemen. Schaamteniveau is negatief, je doet iets, niet omdat je het zelf wilt, maar omdat de verwachtingen van je *peers* je daartoe dwingen. Het zegt iets over waar je wel of niet mee denkt weg te komen, dat je zaken nalaat zonder dat het, zo hoop je, al teveel opvalt. Een schaamteniveau is een ambitie-

* Op deze plaats vindt u afwisselend een bijdrage van Frans Matser en luitenant-kolonel der Mariniers Marc Houben.

niveau dat zó laag is, dat als je dááronder zou komen, je je niet alleen de ogen uit de kop zou schamen, maar je ook niet meer in Brussel, Londen of Washington zou durven vertonen. De politieke ambitie is dan om niet onder het schaamteniveau te geraken (u kunt zich de ongemakkelijke dialoog voorstellen tussen gesprekspartners waarbij de ene partij nog steeds het ambitieniveau als referentie hanteert en de andere partij de zaak vanuit het schaamteniveau beredeneert).

Ik weet niet waar of op welke waarde dat schaamteniveau voor Defensie ligt. Ik weet ook niet wat voor prijskaartje aan dat niveau hangt – maar veel zal het niet zijn. Er lijkt geen grens te bestaan aan wat je op Defensie kunt besparen. Je zou – theoretisch – de begroting op nul kunnen stellen, maar zelfs daar kom je niet mee weg, want we dienen dunkt me toch ook de ‘lidmaatschapskosten’ van bijvoorbeeld de NAVO te blijven betalen. Dit alles klinkt wellicht nogal zuur, maar dat is het niet. Het is realistisch, want ik ben van mening dat een schaamteniveau veel vaker een rol speelt dan we denken of willen toegeven. En dat geldt overigens niet alleen voor Defensie of voor Nederland, maar voor alle sectoren en voor alle West-Europese landen.

Voor mij staat vast dat die herijking van de waarde van Defensie voorlopig nog niet is uitgekristalliseerd, dat de waarde van Defensie binnen het Nederlandse politieke systeem aan (hevige) variaties onderhevig zal blijven en dat veranderingen en verdere bezuinigingen mogelijk noodzakelijk zullen blijken te zijn. Ik voorspel dat we een periode ingaan van het grote strategische ‘omdenken’: omdenken

van de wijze waarop het operationele product (‘gevechtskracht’) van een krijgsmacht wordt gerealiseerd en – mogelijk nog belangrijker – gefinancierd. Dit betekent concreet invulling geven aan meer doen met minder. Ik heb het eerder gezegd: de krijgsmacht is een oud bedrijf met jonge mensen, de verjonging van het personeelsbestand dient gepaard te gaan met een verjonging van ons denken en van onze manier waarop we de betaalbaarheid en de operationele effectiviteit van de krijgsmacht benaderen. Dit geldt overigens niet alleen voor de Nederlandse krijgsmacht maar voor de gehele categorie West-Europese krijgsmachten.

Nederland zou zich de ambitie kunnen stellen om kampioen ‘meer doen met minder’ te worden

Nederland zou zich de ambitie kunnen stellen om kampioen ‘meer doen met minder’ te worden. Om, gebaseerd op innovatie, nieuwe partnerschappen en nieuwe financieringsvormen, een operationeel ‘productieproces’ op te zetten dat kan dienen als model en referentie voor Europa. Een ambitie, weliswaar door nood ingegeven, waar je trots op kunt zijn en waarmee je een graag geziene gast in Brussel, Londen en Washington bent. ‘Nederland gidsland’ zit in onze genen en dat is onbetaalbaar! ■